

A gávai kultúra települése Sepsiszentgyörgy határában (Előzetes jelentés az 1998. évi próbaásatásról)

(Kivonat)

Sepsiszentgyörgyön, a Szemerja-negyed peremén fekvő csemetekert területén az 1980-as évek közepén őskori cserepeket találtak. Ezek a gávai kultúra korai szakaszába sorolhatóak. Az 1998. évi hitelesítő próbaásatás alapján a lelőhely a település peremére valószínűsíthető, a településközpont azonosítása további munkákat igényel.

*

Az 1980-as évek közepén a tanítványival „hazafias munkára” kirendelt BOTOS Ferenc tanár úr alagsóvezései munkálatok során felszínre került őskori cserepekre bukkant a Szemerja-negyed peremén fekvő csemetekert területén, amelyeket beszolgáltattott az akkori Megyei Múzeumnak. A jellegzetesebb edénytöredékeket később SZÉKELY Zsolt ismertette röviden¹.

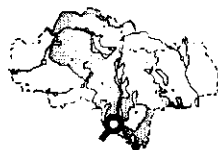
A leletek – amelyeket dr. SZÉKELY Zoltán jóvoltából még közlésük előtt megtekinthettem – minden jel szerint az ún. gávai kultúra korai szakába sorolhatók. (Ez a kultúra a különböző periodizációs rendszerek alapján a későbronzkorba, illetve a vaskor elejére, a Kr.e. II. és I. évezred fordulója körüli századokba keltezhető)². Tekintettel a leletek jelentőségére – amelyek a felső Tisza-vidéki eredetű gávai kultúra népének DK-Erdélyben való korai megjelenésére utalnak – már ekkor felmerült a lelőhely régészeti ásatással való hitelesítésének, a kutatás kiterjesztésének gondolata. Az első ezirányú lépésre csak 1998 júliusában kerülhetett sor, szerény próbaásatás és az azzal egyidejűleg végzett terepbejárás, adatgyűjtés formájában.

A két, mindössze 40 m²-es terület feltárását eredményező szelvényt (S 1: 10 x 3 m; S 2: 10 x 1 m) a jelenlegi Horticom S. A.-hoz tartozó almáskert DK-i szegletében jelöltük ki. A gyümölcsöst itt É felől a Tök-pataka, illetve a patak jobb partján húzódó dűlőút határolja, amit egy darabon a gazdaságot átszelő magasfeszültségű vezeték kísér.

Az S 1, É–D-i tájolású szelvény megásására a Sepsiszentgyörgyről Illyefalva felé vezető országútról számított második magasfeszültségű tartóoszlop közvetlen közelében, attól D-re, egy kevésbé sűrűn beültetett helyen került sor³. A felszín alatt átlagosan kb. 25 cm vastagságú, mezőgazdasági munkálatok által bolygatott tömör, fekete színű földréteg található, mely sár-ga színű, kemény agyagrétegen fekszik. A fekete színű rétegből 40–45 cm-re aláereszkedő két szabálytalan alakú gödörserű mélyedést is megfigyelhetünk. Az ásatás során mindössze néhány népvándorláskori és egy jellegzetes, technikai kivitelezése alapján a gávai kultúrába sorolható edénytöredék került elő, pár állatsont és kiegészítő tapasztás-darabkák társaságában. A leletek a fekete színű földrétegből és az említett mélyedésekből származnak; elkülöníthető művelődési réteget nem sikerült megfigyelniük.

Az ugyancsak É–D-i tájolású S 2 megásására az 1. szelvénytől nyugatabbra és délebbre, a Tök-pataka felé lejtő domboldal magasabb részén került sor. A 30–40 cm vastagságot is elérő fekete színű földréteg alatt szürkés-sárga kemény agyagréteg következik. Itt is megfigyelhetők a fekete színű rétegből aláereszkedő kisebb-nagyobb gödörserű mélyedések. A fekete színű földrétegből több jellegzetes, kannelúras díszítésű gávai edénytöredék került elő, ám a leletanyag itt is szórványos, szegényes. Elkülöníthető művelődési réteget itt sem sikerült megfigyelni.

A fentiekből arra lehet következtetni, hogy mind a felszínről gyűjtött, mind az ásatás során előkerülő edénytöredékek a település peremterületéről származnak, s talán másodlagos helyzetben, a terep magasabban fekvő részeiről alásodródva feküdtek. Egy nagyterjedésű település esetében az is elképzelhető, hogy annak

részeit különböző intenzitással lakták, ami a leletsűrűség változatosságát eredményezhette.

Az eddig előkerült leletek, a próbaásatás és a terepszemle, valamint a helyszínen gyűjtött adatok alapján a következőket mondhatjuk a település fekvéséről, lehetséges kiterjedéséről. A lelőhely az Olt alsó teraszán fekszik, mely enyhén lejt Ny-ról K felé, a Pacé, Orotván-tető, Kilyéni-erdő és Pál-pataka-feje nevű magaslatok irányából az Olt folyása, ill. Sepsiszentgyörgyről Illyefalvára vezető országút felé. Feltehető, hogy a települést É felől a Tök-pataka D felől a Pál-pataka határolja; mindkettő az említett magaslat-sor irányából fut az Oltba⁴. A Ny-K-i lejtésű terep a két patak között É-D-i irány mentén enyhén kidomborodik. A településmag az így körülhatárolható sok hektáros területen kereshető; pontosabb meghatározása érdekében elengedhetetlen a kutatások folytatása, kiterjesztése.

Jegyzet

1. SZÉKELY Zsolt, *Le début de l'âge du dans le sud-est de la Transylvanie*, Acta Musei Napocensis, 31/I, 1994, p. 173-177. A Sepsiszentgyörgy határában előkerült leletek ismertetése: p. 174. és fig. 1/1-5.

2. A Gáva (-Holihrad) kultúrára vonatkozó szakirodalmat idézi LÁSZLÓ Antilla, *Inceputurile epocii fierului la est de Carpați. Culturile Gáva-Holihrad și Corlăteni-Chișinău pe teritoriul Moldovei*, București, 1994, p. 11-33. és passim. A gávai kultúra DK-erdélyi leleteiről lásd SZÉKELY Zsolt fennebb idézett cikkét, irodalommal.

3. A kezdeti információk szerint a múzeumba került edénytöredékek ennek az oszlopnak az alapozási munkálatai alkalmával kerültek volna elő. A cserepek pontos előkerülési helye és körülményei csak július 7-én tisztázódtak, amikor kérésünkre BOTOS tanár úr szíveskedett kijönni a helyszínre. Noha az elmúlt több mint tíz esztendő során a táj képe jelentősen megváltozott, sikerült felismernie és megmutatnia a lelőhelyet. Az edénytöredékeket az említett magasfeszültségű oszloptól Ny-ra, feljebb a lejtőn, a patakot kísérő dőlőt mindkét oldalán és az úttól D-re kezdődő enyhe lejtő aljában találták. A cserepek minden bizonnyal az akkortájt folyó alagesővezései munkálatok során kerültek felszínre. A 2. szelvényt már ezeknek az adatoknak a birtokában jelöltük ki. Időközben a SZTANCSUJ Sándor régész-hallgatóval (ELTE-BTK), végzett terepszemle során a dőlőtől D-re induló enyhe lejtésű domboldal magasabb részén is találtunk cserepeket, köztük egy jellegzetes, kannelorás díszítésű gávai típusú edénytöredéket. A település feltehető kiterjedéséről lásd: alább.

4. Ezek természetesen nem szigorúan értendő „határok”, megjelölésük inkább a terepen való tájékozódást hivatott elősegíteni. Megjegyezendő, hogy BOTOS Ferenc emlékezete szerint a Tök-pataka bal partján, a most árpával bevetett helyen is kerültek elő edénytöredékek.

O așezare a culturii Gáva în hotarul municipiului Sf. Gheorghe

Raport preliminar, 1998
(Rezumat)

Pe teritoriul livezii ce aparține actualmente de Horticom S. A. din Sf. Gheorghe, cartierul Simeria, profesorul Ferenc BOTOS, împreună cu elevii săi, a descoperit către mijlocul anilor '80 fragmente ceramice aparținând culturii Gáva. Materialul a fost predat la Muzeul din Sf. Gheorghe, cele mai caracteristice fragmente de vase fiind publicate ulterior de Zsolt SZÉKELY (Acta Musei Napocensis, 31/I, 1994, p. 174, fig. 1/1-5).

În iulie 1998 au fost săpate două secțiuni (S 1: 10 x 3 m; S 2: 10 x 1 m) pe panta lină de pe malul drept al pâraului Tök, în zona descoperirii fragmentelor ceramice de către F. BOTOS. În nici una din cele două secțiuni nu s-a observat un strat de cultură distinct. Se poate spune astfel că sondajul a fost efectuat în periferia sitului arheologic, fără să afecteze nucleul așezării. Fragmentele ceramice descoperite la suprafață, precum și în sondajul nostru dovedesc totuși existența aici a unei așezări datând probabil din faza timpurie a culturii Gáva, a cărei cercetare se impune a fi continuată.

A Settlement of the Gáva Culture on the Outskirts of Sepsiszentgyörgy (Sf. Gheorghe)

Preliminary Report, 1998
(Abstract)

On the border of the district Szemerja in Sepsiszentgyörgy, in a garden of young fruit trees, pieces of ancient pottery were discovered in the 1980's. These can be dated back to the middle period of the Gáva Culture. According to the diggings of 1998, the place where they were found can be assumed to be at about the border of the ancient settlement, whereas the identification of the centre of the settlement needs further investigation.

